

Potíže exilové literatury o Mnichovu

Josef Nožička

DIFFICULTIES OF THE EXILE LITERATURE ABOUT MUNICH

This paper examines selected publications of Czechoslovak authors working in exile who described and reflected on the events of the Munich crisis of 1938. It analyses the difficulties that accompanied the publishing of such works. Using *Munich: Before and After* by Hubert Ripka as an example, it illustrates the escalation of these difficulties to the political level in the context of the Czechoslovak government in exile and beyond.

KEYWORDS:

Franz Carl Weiskopf; Jiří Hronek; Hubert Ripka; Munich Agreement of 1938; Left Book Club

Potřeba informovat svět o křivdě, která se děje Československu, byla v roce 1938 problémem palčivým. Republika v čase krize — a všímali si toho mnozí — nedokázala držet krok s nepřátelskou propagandou, která byla vždy o něco napřed. Zvolené metody se neukázaly jako dostatečně účinné,¹ v průběhu zářijové krize se navíc musela potýkat i s propagandou britských a francouzských appeaserů. Ti, co do metod, nezůstávali za henleinovci a hitlerovci nijak zvlášť pozadu.²

Pocity křivdy, cíleného umlčování pravdy a všeobecného ústupu před nacistickými propagandistickými buldozery byly jistě významnými faktory, které po mnichovském finále odstartovaly vlnu publikací, jež se alespoň dodatečně pokoušely analyzovat proběhnuvší události jinak než jednookou optikou zástupů jásajících nad tím, že nemusely do války pro spor „ve vzdálené zemi, o níž nic nevědí“.

Rovněž bylo třeba urychleně se vyrovnat s cíleně šířenými pomluvami, které se pokoušely československý postoj během krize diskreditovat. Mezi ně patřila i legenda o tzv. objednaném nátlaku 20. září, kterou sice československá diplomacie urychleně dementovala, nicméně v říjnu zažila tato nebezpečná pomluva své znovuzrození. Ze zahraničí se oklikou vracela zpět do pomnichovské republiky, kde se aktivně zapojila do protibenešovské kampaně.

1 Nejspíše oficiální řadu *Czechoslovak Sources and Documents*, respektive *Sources et documents Tchécoslovaques*, vydávanou Orbisem, měl na mysli Jan Masaryk v telefonátu s Janem Jínou 26. září 1938, když vysvětloval, že za dané situace „nemůže předávat žádné červené či modré knihy z Orbisu“. Jindřich DEJMEK, *Z telefonických rozhovorů prezidenta Edvarda Beneše s československými vyslanci v Londýně a Paříži v září 1938*, *Moderní dějiny* 10, 2002, s. 271–291, zde s. 289. O pomalých reakcích československé propagandy též Sydney MORRELL, *Viděl jsem ukřižování*, Brno 1995, s. 48–49.

2 Zůstane nejspíše nezodpovězenou otázkou, zda z tohoto informačního obklíčení byla cesta ven a zda by prolomení informačních bariér bylo republice co platné.

„UKRADENÉ“ DOKUMENTY

V tu dobu už československá úřední místa mlčela. Původní úmysl vydat po britském vzoru³ vlastní *Bílou knihu* diplomatické korespondence byl nakonec opuštěn.⁴ O československých dokumentech se nemělo mluvit a neměly být zveřejňovány. Leč některé z dokumentů se přece jenom dostaly na veřejnost a způsobily nemalý rozruch.

V první polovině listopadu roku 1938 začaly totiž noviny v Paříži, Londýně a New Yorku uveřejňovat na pokračování některé z těchto materiálů. Jako první byla navíc otištěna výbušná zpráva Huberta Masaříka o pobytu československé delegace v Mnichově, jež pramálo šetřila pověst západních mírotvorců.⁵ Dokumentovou sérii měl podle redakčních úvodů předat „bývalý vysoký úředník čs. ministerstva zahraničí“ Petr Buk, který prý připravuje o Mnichovu knihu. Celkem bylo v pěti dílech zveřejněno zhruba sedmáct dokumentů různého původu.

Únik dokumentů na veřejnost vzbudil pozornost i československého tisku, aféru ale brzy překryly závažnější problémy, s nimiž se druhá republika potýkala. Teprve později se mělo ukázat, že šlo o první vklad vznikajícího československého exilu na poli literatury o Mnichovu.

TUČŇÁKOVY SPECIÁLY A PŘÁTELÉ ČESKOSLOVENSKA

Patrně v listopadu 1938 vydalo prestižní britské nakladatelství Penguin nový titul své knižnice „Penguin Specials“, knihu *Zradili Československo*.⁶ Jako autor byl uveden G. J. George, předmluvu ke knize napsal renomovaný americký novinář Edgar Ansel Mowrer (1892–1977). Autorovo jméno nikomu nic neříkalo, což byl také účel. Jediný bližší údaj poskytl ve své předmluvě právě Mowrer, který o autorovi prohlásil, že je to „jeden ze zrazených, Čechoslovák“.⁷ Za pseudonymem se skrýval pařížský dopisovatel Melantrichu Jiří Langstein, pozdější Jiří Hronek (1905–1987).

3 *Correspondence Respecting Czechoslovakia. September 1938*, London 1938; *Further Documents Respecting Czechoslovakia, Including the Agreement Concluded at Munich on September 29, 1938*, London 1938. Stihla vyjít i česky — Anglická „Bílá kniha“. *Září 1938*, Praha [1938].

4 Jindřich DEJMEK, *Československá zahraniční politika 1919–1938. Pokus o historiografickou bilanci*, in: *Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii*. Sborník referátů přednesených na kolokviu pořádaném Historickým ústavem AV ČR v Praze 18. listopadu 1997, Praha 1998, s. 105–144, zde s. 109–110; TÝŽ, *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata II. Prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*, Praha 2008, s. 187. Problém československé *Bílé knihy* by si jistě zasloužil souhrnnější zpracování.

5 Pod názvem *Jak bylo zraženo Československo (Comment la Tchécoslovaquie a été trahie)* je otiskoval francouzský deník *L'Ordre*, v Londýně materiály vyšly v časopise *New Statesman and Nation*.

6 G. J. GEORGE, *They Betrayed Czechoslovakia*, Harmondsworth 1938. Listopadový údaj je obsažen přímo v knize, nicméně existují i zprávy, podle nichž kniha vyšla až po Novém roce 1939.

7 Na obálce knihy stojí ovšem „one of the betrayed, a Czech“.

Knihu původně chystal pro čtenáře ve Francii, nezískal však nakladatele, a tak jen díky Mowrerově iniciativě našel „anglický překlad francouzského překladu českého rukopisu“ svého vydavatele v Middlesexu. Právě pro svou kritičnost a pro ohledy na domov použil autor nic neříkajícího pseudonymu.⁸ Knížka vyšla v padesátitisícovém nákladu a jen se po ní zaprášilo.⁹ Zprávy o ní se ale přece jen domů dostaly,¹⁰ jakož i několik exemplářů.¹¹ I totožnost autora byla nakonec prozrazena a způsobila Hronkovi v Paříži jisté nepříjemnosti.¹²

Knižnice „Tučňákových speciálů“ se Československa, respektive evropské politické krize, dotkla v minulých týdnech a měsících vícekrát. Byly to práce právě E. A. Mowrera, Geneviève Tabouisové (1892–1985) nebo Shiely Grant Duffové (1913–2004). Shiela Grant Duffová v krizových měsících pobývala v Československu a její práce *Evropa a Češi* se přímo pokoušela zasáhnout do víru událostí.¹³ Grant Duffová navíc dříve spolupracovala s Mowrerem, Mowrer se zase ve Vídni a v Paříži potkával s Jiřím Hronkem.

Tyto několikanásobné osobní vazby jen potvrzují velký význam skupiny Československu přátelsky nakloněných novinářů a publicistů. V předchozích letech pomáhali mladému státu budovat jeho kredit na Západě, mnozí z nich pobývali v Československu i v roce 1938 a vydávali nemalé množství publikací, v nichž poukazovali na nespravedlnost Mnichova. De facto zpochybňovali oficiální politiku svých zemí, stavěli se vůči ní kriticky a přibližovali se, či přímo dávali zaznít československému pohledu na proběhnuvší krizi.¹⁴ Řada z nich pak poskytovala pomoc a podporu vznikajícímu československému exilu, zejména v prvním období. Poskytovali kontakty, prostředky, informace, otevírali zavřené dveře, dávali doporučení, podíleli se na exilových aktivitách.¹⁵

8 *Nová svoboda* 22, 19. 10. 1945, č. 12, s. 192; Jiří HRONEK, *Září třicet osm*, Praha 1945, s. 5–6; TÝŽ, *Byl jsem při tom, když se hroutil svět*, Praha 1986, s. 98–101.

9 jmk, *Zradili Československo*, Lidová demokracie 2, 30. 1. 1946, č. 25, s. 3.

10 *Všechny knihy světa*, Lidové noviny 47, 30. 1. 1939, č. 53, s. 4; *Anglická biblioteka o ČSR*, *Nová svoboda* 16, 16. 2. 1939, č. 4, s. 60. *Polední list* považoval autora za „anglického novináře“: *Anglický novinář o česko-slovenském dramatu — napínavé dílo účastníka*, *Polední list* 13, 28. 2. 1939, č. 59, s. 4.

11 Během války vznikl soukromý překlad St. Kamenického, který byl na podzim 1945 ve spolupráci s původním autorem vydán pod názvem *Září třicet osm*. Vzdor předmluvě je české vydání poněkud širší, než bylo původní anglické. Roku 1947 vyšla kniha ještě jednou.

12 Nemluvě již o autorově nespokojenosti s výší honoráře.

13 Shiela GRANT DUFF, *Europe and the Czechs*, Harmondsworth 1938. Knížka vyšla bohužel na samém konci září 1938.

14 Je to přímo záplava jmen: jen namátkou profesor Robert William Seton-Watson, švédský slavista Anton Karlgren, novináři G. E. R. Gedye, S. Morrell, zmínění E. A. Mowrera a S. Grant Duffové, Elizabeth Wiskemannová, Alexander Henderson, Jonathan a Joan Griffinovi, z francouzských zástupců například Jacques de Coussange nebo Pierre de Quirielle.

15 Je proto otázkou, zda by i tyto osobnosti neměly náležet do kategorie autorů exilové literatury o Mnichovu. Budeme-li je poměřovat stupněm nenávisť, jakou k nim chovali nacisté, byla téměř srovnatelná s tou, jíž častovali představitele československého exilu. Nacistická propaganda tyto publicisty označila v podstatě za žoldáky pera, prodejné pisálky, place-

U Shiely Grant Duffové také nalezl útočiště čerstvý pomnichovský exulant Hubert Ripka (1895–1958), aby zde pracoval na svém vylíčení mnichovských událostí.

ZA PSACÍM STOLEM V CHELSEA

Ripka opustil republiku 10. října 1938 a po kratší zastávce ve Francii přesídlil do Velké Británie, kde v domě Shiely Grant Duffové začal připravovat knihu o Mnichovu.¹⁶ I pro Ripku byl Mnichov hlubokým otřesem, z něhož se obtížně vzpamatovával. Shromáždil velké množství zpráv z tisku i oficiálních prohlášení, v kritických zářijových dnech nahlédl i do zákulisí nejvyšších pater francouzské politiky.¹⁷ Měl tedy rozhodně dost materiálu k tomu, aby se mohl do takové práce pustit. Předcházela jej v tomto směru i jistá pověst.

Když novinář Michael Killanin (1914–1999) hledal autory pro chystaný sborník, jenž by zprostředkoval čtenářům události konce září 1938 v různých koutech světa, pátral po „skutečně reprezentativních“ novinářích, kteří by přesně vylíčili své pocity a myšlenky z oněch dnů. Jedním z přispěvatelů tohoto sborníku se tak stal i Hubert Ripka. Sborník s názvem *Čtyři dny* poté vyšel v Londýně v Heinemannově nakladatelství.¹⁸ Kapitola o pražských událostech se stala základem pro obdobnou pasáž v budoucí monografii.

Práce na rukopisu knihy o Mnichovu konzultoval Ripka se svou manželkou Noémi, která zatím zůstala v Praze, posílala mu připomínky a mírnila jeho temperament. Ripkovi ale zřejmě šlo o to vytvořit kritický spis, který bude mít ohlas a vzbudí pozornost, jistěže i nežádoucí. I v něm byla jistě touha se z Mnichova „vypsat“. Nad rukopisem prý v závěru prací trávil i dvanáct až šestnáct hodin denně. Psaní dokončil patrně na začátku února 1939.¹⁹ Březnové obsazení zbytku republiky však vytvořilo zcela novou situaci.

né československým ministerstvem zahraničí (Rudolf URBAN, *Tajné fondy III. sekce*, Praha 1943). Současným hysterickým žargonem by zřejmě byli označováni za „české trolly“.

16 Okolnosti vzniku popsal Ripkův životopisec David PAVLÁT, *Novinář a politik Hubert Ripka*, Praha 2018, s. 103n. Následující text by chtěl přihlídnout i k některým dalším faktorům, které v citované biografii nejsou příliš sledovány. Bohužel nebylo možné využít Ripkovu pozůstalost v Národním archivu, která je nyní (září 2019) — s ohledem na probíhající digitalizaci — pro badatele nepřístupná.

17 Tamtéž, s. 93–94.

18 Michael KILLANIN, *Four Days. 25–29 September, 1938*, London 1938. Kniha vyšla rovněž v Itálii — *Quattro giorni. Storia di una crisi europea*, Milano 1938, Švédsku — *Fyra dagar. 26–29 september 1938*, Stockholm 1939, i v Jugoslávii — *Četiri dana. Povijest evropske krize 1938*, Zagreb 1939.

19 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 104, uvádí, že 5. 2. 1939 psal manželce, „že dopoledne napsal poslední větu knihy“. Nicméně v publikovaném dopise Edvardu Benešovi z 10. února Ripka psal, že rukopis bude ještě dokončovat. Ivan ŠTOVÍČEK — David HUBENÝ (edd.), *S projevem nejhlubší úcty. Dopisy, zprávy a depeše Huberta Ripky Edvardu Benešovi (1922–1948)*, Praha 2018, s. 237.

SLOVO MÁ OPĚT PETR BUK

V pondělí 3. dubna 1939 byl dokončen tisk dlouho slibované knihy Petra Buka — záhadného muže, který v listopadu zveřejnil část československé diplomatické korespondence. Knížka vyšla v pařížském nakladatelství Sagittaire pod názvem *Československá tragédie*.²⁰ Už svým podtitulem prozrazovala, že obsahuje nevydané dokumenty československé *Bílé knihy* — a je třeba říci, že právě tato skutečnost směřovala francouzské recenzenty s autorovým neskrývaným radikálně levicovým přesvědčením.

Ve skutečnosti knížku tvoří dva oddělené texty. První, který je dílem hlavního autora, je datován podzimem 1938, zabývá se událostmi září 1938 a je prokládán početnými výňatky z československých oficiálních dokumentů. Druhým textem je obsáhlý doslov Jana Čecha,²¹ datovaný k 20. březnu 1939, v němž je shrnut pomnichovský vývoj a německá okupace.

Autor byl nadále považován za bývalého československého vyššího úředníka.²² Jeho skutečná totožnost byla patrně po jistou dobu předmětem dohadů.²³ Opravdivým autorem byl pražský německý antifašistický novinář a spisovatel Franz Carl Weiskopf (1900–1955). Z Československa odjel krátce po Mnichovu do Francie. Tehdy s sebou údajně vezl kopii československé *Bílé knihy*, kterou získal díky Miloši Šafránkovi (1894–1982)²⁴ a postaral se o její částečné uveřejnění.²⁵ Weiskopfovi se vlastně jako prvnímu z československých emigrantů podařilo obsírně protestovat proti Mnichovu i proti okupaci a vzbudit při tom žádoucí i nežádoucí pozornost. Své prvenství potvrdil i právě vydanou knížkou.²⁶

20 Pierre BUK, *La tragédie Tchecoslovaque. De septembre 1938 à mars 1939*, Paris 1939. Inzerce „právě vydané“ knížky například *L'Œuvre*, 21. 4. 1939, č. 8601, s. 2.

21 Za tímto pseudonymem se má skrývat Josef Bernard Heisler (1911–1982), pozdější Joseph Bernard Hutton, autor špionážní literatury a jednoho ze Stalinových životopisů (s Jackem Fishmanem). Za druhé světové války měl pracovat pro exilové ministerstvo zahraničních věcí.

22 Případně vyššího úředníka ministerstva zahraničních věcí. Osobnost druhého autora byla vesměs přehlížena.

23 Například Rudolf Kopecký považoval ještě v šedesátých letech za autora právě Huberta Ripku a připisoval mu i autorství Hronkovy knížky. Rudolf KOPECKÝ, *Starý klep znova straší*, Zpravodaj (Sdružení československých exulantů v Chicagu) 11, leden 1966, č. 1, s. 5.

24 Miloš ŠAFRÁNEK, *Setkání po padesáti letech*, Praha 2006, s. 274n.

25 Okolnosti vydání připomenul Jiří PILAŘ, *Vrátil se nám F. C. Weiskopf*, Tvorba 16, 1. 10. 1947, č. 40, s. 784–785. Informační hodnota této připomínky je ovšem poněkud problematická, přinejmenším proto, že směšuje listopadové publikování československých dokumentů a dubnové vydání *Československé tragédie*.

26 Weiskopf brzy přesídlil do Spojených států. Zde pak jeho kniha vyšla v přepracovaném slovenském vydání. Peter BUK, *Tragédia Československa. Dokumentárny náčrt dejín o zapredaní ČSR*, Chicago 1940.

MNICHOVSKÝ OPUS HUBERTA RIPKY

Vyrovnat se s okupací a zapracovat ji do své připravované knihy musel i Hubert Ripka, měnící se v této době z novináře v exilu v člena zahraniční odbojové akce.²⁷ Posunul proto časovou hranici textu až k březnovým protestům velmocí proti německé agresi.

Rukopis překládali do angličtiny Ida Šindelková²⁸ se svým budoucím manželem, korvetním kapitánem (Lt. Commander) ve výslužbě Edgarem Philipem Youngem.²⁹ Oba se angažovali v proslulém Klubu levicových knih (Left Book Club), vytvořeném londýnským nakladatelem Victorem Gollanczem (1893–1967).

Klub levicových knih byl pojmem už ve své době — v roce 1939 čítal 57 tisíc členů. A jako konkurenční nakladatelství Penguin, ani on nemohl ponechat stranou vzestup fašismu a nacismu nebo obklíčení Československa. V červnu 1938 zde vyšla Youngova kniha *Československo, základ míru a demokracie*;³⁰ v únoru 1939 reportážní bestseller George Erica Rowa Gedyeho (1890–1970) *Padlé pevnosti*.³¹ U vědomí všech těchto souvislostí nepřekvapí, že Ripkova publikace měla vyjít právě v tomto knižním klubu.

Práce dostala název *Mnichov: Před ním a po něm*.³² Podtitul ji označoval za „dokumentárně zcela podložený československý výklad krizí v září 1938 a březnu 1939“, obsahující „podrobnou analýzu dopadů mnichovské dohody na situaci v Evropě vůbec a ve střední Evropě zvláště“, doplněný „pojednáním o znovuvybudování svobodné Evropy“.³³

27 20. 3. 1939 psal Ripka Benešovi mj.: „Zatím nám v tuto chvíli stačí těch málo peněz, co máme, a abych měl po ruce aspoň něco pro případ rychlé výpomoci některému našemu člověku, vypůjčil jsem si na konto příštího honoráře, který dostanu za svou knihu, jež vyjde koncem dubna.“ I. ŠTŮVÍČEK — D. HUBENÝ (edd.), *S projevem nejhlubší úcty*, s. 258.

28 PhDr. Ida Šindelková (1908–1949) pocházela z Jičína, studovala ve Spojených státech (Mount Holyoke College, Columbia University) a ve Francii. V roce 1932 na FF UK obhájila dizertační práci na téma *Prostředky a překážky k dosažení světového míru*. V prosinci 1939 se provdala za E. P. Younga, angažovala se v ženském hnutí, přispívala i do československých exilových periodik. Tragicky zemřela v roce 1949 a byla pochována na židovském hřbitově u Jičína.

29 Edgar Philip Young (1899–1975). Bývalý námořní důstojník, od třicátých let aktivní člen labouristické strany. Zapojil se do mírového hnutí a v polovině třicátých let několikrát navštívil Československo. V Československu pobýval i během krize v roce 1938. Postupně rostly jeho sympatie k SSSR a komunistické politice. V březnu 1939 byl vyloučen z labouristické strany. S Ripkou se stýkal i během války, vazby na Československo nepřerušil ani po smrti dr. Šindelkové.

30 Edgar Philip YOUNG, *Czechoslovakia. Keystone of Peace and Democracy*, London 1938.

31 George Eric Row GEDYE, *Fallen Bastions. The Central European Tragedy*, London 1939. Jen během února a března 1939 byla vydána pětikrát! Vydání si stačil ještě povšimnout i tisk pomnichovské republiky.

32 Hubert RIPKA, *Munich: Before and After*, London 1939.

33 Za konzultaci děkuji Mgr. Alžbětě Ďurinové. Textu se věnoval D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 104–108; částečně také Zuzana LOUBETOVÁ, *Hubert Ripka (1895–1958): „sovětofil“ nebo „západofil“? Osud politika, který se stal obětí československého boje za svobodu a demokracii*, *Paginae historiae* 19, 2011, s. 116–157.

Hned na úvod Ripka uvedl zdroje oněch dokumentů. Kromě vyjádření z tisku a rozhlasu pracoval s britskou *Bílou knihou* a zápisy ze schůzí dolní sněmovny. Druhým významným dokumentárním pramenem měla být „sbírka čs. státních dokumentů“, k nimž podle vlastního vyjádření získal přístup ještě v době, kdy byly vlastnictvím první republiky.³⁴ Šlo tedy rovněž o dokumenty z československé *Bílé knihy*.

Otázkou je, kdy a jak k nim Ripka získal přístup? V kritických dnech září pobýval mimo Československo. Do republiky se vrátil těsně po Mnichovu a účastnil se jednání o možném odporu proti kapitulaci. Ale již na konci první říjnové dekády Československo opět opustil. Je tedy možné, že dokumenty získal v tomto období.³⁵

V literatuře se objevila hypotéza, že Ripkovi umožnil přístup k dokumentům Edvard Beneš.³⁶ Během prvního říjnového týdne roku 1938 se Ripka s Benešem patrně nesešli. Poprvé se měli potkat až v Putney 12. listopadu 1938.³⁷ Zda tehdy Ripka směl nahlédnout do písemností, které si Beneš přivezl s sebou do exilu, není jasné. Edvard Beneš v každém případě věděl, že Ripka tuto knihu píše.³⁸

Nabízela by se i možnost, že Ripka převzal československé dokumenty ze seriálu „Petra Buka“. Naprostá většina dokumentů, které v knize použil a většinou i označil termínem „Czechoslovak State Document“,³⁹ byla totiž uveřejněna již v listopadu 1938.⁴⁰ Oproti seriálu však Ripka otiskl přinejmenším jeden dokument navíc, který v listopadu nevyšel.⁴¹ Ripku tedy nelze podezírat z prostého přebírání již jednou otištěných dokumentů.

A je tu ještě jedno svědectví. Diplomát Miloš Šafránek, který poskytl dokumenty již Weiskopfovi, vzpomínal, že on sám odevzdal Ripkovi „některé dokumenty pro jeho spis o Mnichovu“, a to při návštěvě v jeho dočasném britském útočišti.⁴²

Ať už Ripka získal dokumenty jakkoliv, tvoří jistě významný pilíř jeho práce. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že Ripka nebyl prvním autorem, který ony

34 H. RIPKA, *Munich*, s. 9.

35 Toto vysvětlení je víceméně v souladu s Ripkovým tvrzením, že k dokumentům získal přístup ještě v době existence první republiky.

36 Jan KUKLÍK — Jan NĚMEČEK, *Proti Benešovi! Česká protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945*, Praha 2004, s. 157.

37 Ripkova předmluva ke knize Edvard BENEŠ, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946, s. 8. Publikované záznamy Ripkových setkání s Benešem v tomto směru pomoc neposkytují. Ivan ŠTOVÍČEK — Helena NOVÁČKOVÁ — David HUBENÝ (edd.), *Hubert Ripka. Záznamy o rozhovorech s Edvardem Benešem 1939–1944*, Sborník archivních prací 62, 2012, č. 2, s. 409–490.

38 I. ŠTOVÍČEK — D. HUBENÝ (edd.), *S projevem nejhlubší úcty*, s. 237, 258, 274.

39 Dva až tři dokumenty totiž toto označení postrádají — H. RIPKA, *Munich*, s. 130–132, 230–231, snad i s. 178.

40 Z tohoto souboru zhruba sedmnácti dokumentů citoval Ripka dva dokumenty přímo z britské *Bílé knihy* (s. 69–71 a 175–176), čtyři dokumenty pak nepoužil vůbec.

41 H. RIPKA, *Munich*, s. 229. Lze dále uvažovat o výše uvedených dokumentech, u nichž chybí provenienční označení.

42 M. ŠAFRÁNEK, *Setkání*, s. 277. Tato verze zní velmi pravděpodobně, vyvrací ovšem Ripkovo tvrzení, že k dokumentům získal přístup ještě během existence první republiky.

československé oficiální dokumenty používal, a že tyto byly v době vydání knihy různými cestami a v naprosté většině publikovány již dříve.⁴³

Kdy ale vlastně kniha vyšla? Tato otázka je poněkud přehlíženým problémem. Ripkův životopisec David Pavlát uvádí, že „knihu se podařilo publikovat až v květnu 1939“ — nezmiňuje se ovšem, jak k tomuto datu dospěl.⁴⁴ Od dubna 1939 Ripka přesídlil do Paříže, kde začal budovat informační aparát československého zahraničního odboje. Do Londýna se sice vracel, ale vždy jen na čas. 27. května 1939 v dopise Edvardu Benešovi napsal, že přijel na několik dní do Londýna, aby „jednak provedl korektury své knihy, jednak se trochu informoval o našich věcech v Anglii“.⁴⁵ Z toho vyplývá, že na konci května 1939 kniha ve skutečnosti ještě vydána nebyla a údaj uváděný Davidem Pavlátem patrně neodpovídá.

Vzhledem k současné nepřístupnosti Ripkovy pozůstalosti však nebylo možné zjistit přesné datum pomocí archivního materiálu. Překvapivou informací ovšem obsahuje oficiální přehled publikací vydaných Klubem levicových knih. Podle něj Ripkova kniha vyšla jako doplňkový svazek v říjnu 1939!⁴⁶ Pokud je tento údaj správný, pak je nutné konstatovat, že vydání knihy nabralo obrovské, téměř osudné zpoždění. V říjnu 1939 byla Ripkova pozice nesrovnatelná se situací na jaře. Zatímco v době dokončení rukopisu byl Ripka pouhým soukromníkem, novinářem bez momentálního zaměstnání, v říjnu byl aktivním činitelem hnutí, usilujícího o mezinárodní uznání. Z Ripky-novináře stal se Ripka-politik.

PRVNÍ POTÍŽE

Existuje tendence posuzovat Ripkovu knihu jako dílo především historické a připomínat jeho archivářskou minulost. Knize rozhodně nelze upřít pečlivou heuristiku, barvitost, ani faktografickou hodnotu — to je ostatně také důvod, proč je historiky dodnes využívána. Ve skutečnosti šlo mnohem více o spis politický, kombinující prostředky odborné historiografie a aktuální publicistiky a reflektující situaci z jara 1939. Tomu odpovídají Ripkovy tvrdé odsudky politiky západních velmocí a ostré výrazy, zaměřené zejména proti Francii. Ripka se nehodlal vyhýbat ožehavým situacím ani problematickým momentům. Tu méně, tu více otevřeně naznačoval, že francouzský ministr Bonnet během krize proti Československu čile intrikoval, ministerský předseda Daladier mu sekundoval a Francie učinila ze spojenecké smlouvy cár papíru. V říjnu 1939, pravda, již Bonnet ve francouzské vládě nebyl, jenže předseda této vlády byl totožný, od 13. září navíc i ve funkci zahraničního ministra.

V říjnu 1939 vrcholilo v Paříži úsilí o uznání vrcholného orgánu zahraničního odboje. Ze svědectví Štefana Osuského (1889–1973) je známo, že vydání Ripkovy knihy

43 Stranou ponecháváme otázku autentičnosti uveřejněných textů.

44 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 104; J. DEJMEK, *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata II.*, s. 187, uvádí, že šlo o jaro 1939.

45 I. ŠTOVÍČEK — D. HUBENÝ (edd.), *S projevem nejhlubší úcty*, s. 274.

46 John LEWIS, *The Left Book Club. An Historical Record*, London 1970, s. 149.

vyvolalo „prudkou reakci v Daladierových kruzích“.⁴⁷ Pokud skutečně kniha vyšla v říjnu,⁴⁸ nelze se zbavit myšlenky, že vyšla v tu nejnevhodnější dobu. Za dané konstelace, kdy byl Hubert Ripka obecně považován za Benešova mluvčího, sotva mohla být kniha chápána jako autorův vlastní text. Nakonec nelze zcela vyloučit, že její vydání mohlo mít svůj podíl na dusné atmosféře, která se v této době v Paříži vytvořila a vyústila v neúspěch jednání o ustavení československé prozatímní vlády.

Břítčnost Ripkovy kritiky přitom naznačuje, že Beneš se na konečné podobě textu nepodílel a neměl na ni žádný vliv⁴⁹ — knihu přesto provázela pověst, že je vyjádřením prezidentových názorů.⁵⁰ V oficiálním exilovém tisku se dosavadní problémy zatím nepřipouštěly. V *Čechoslováku* se Ripkově práci dostalo vznešených epitet. V prosinci 1939 patřila „k nejdokumentárnějším knihám, pojednávajícím o této dějinné události“⁵¹ a ještě v květnu 1941 ji redakce nabízela ke koupi jako „důkladné historické dílo o událostech kolem Mnichova“.⁵² Kniha se ale v této době spíše změnila v politickou zbraň.

Nejprve byla zřejmě použita přímo Ripkou proti Milanu Hodžovi.⁵³ Jeho výtky vůči Hodžovi se týkaly tzv. objednaného ultimáta. Ač v knize Ripka hájil tezi, že pověsti o objednávání ultimáta jsou zlovolnou lží, postupně dospěl k opačnému stanovisku, k přesvědčení o Hodžově odpovědnosti.⁵⁴

Od roku 1942 ovšem začal Ripkův *Mnichov* žít vlastním životem a doslova se autorovi vymkl z rukou. Z knihy začaly být vybírány nešťastně formulované pasáže a patříčně využívány. Ripka byl opakovaně brán za svá vlastní slova.⁵⁵

„NEŠŤASTNÁ PUBLIKACE“

Nejproblematictějšími místy se pro knihu i pro Ripku staly pasáže zamýšlející se nad tím, nakolik bylo možné považovat Henleinovu SdP za reprezentanta vůle československých Němců. V předmluvě věnoval velkou pozornost jevům, které podle něj otrásovaly pozici SdP jakožto jediného mluvčího německé menšiny, zdůrazňoval a bohužel

⁴⁷ Jan KUKLÍK — Jan NĚMEČEK, *Osuský a Beneš po Mnichově. K nepublikované části paměti vyslance Štefana Osuského*, *Moderní dějiny* 10, 2002, s. 293–312, zde s. 300.

⁴⁸ Říjnovému vydání napovídá i Herriotův zájem o ní při rozmluvě s Ripkou 11. 11. 1939. *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940*, Praha 2002, s. 308.

⁴⁹ Připouští to i D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 108.

⁵⁰ Tendence knihy byla přitom v příkrém rozporu s Benešovými instrukcemi Ripkovi z 21. 3. 1939. *Od rozpadu*, s. 62.

⁵¹ *Čechoslovák v Anglii* 1, 22. 12. 1939, č. 11–12, s. 2.

⁵² *Anglické knihy o Československu*, *Čechoslovák* 3, 2. května 1941, č. 18, s. 8.

⁵³ Hodža sám se měl dotčeně vyjádřit, že kniha je založena „na falešných kavárenských klepech“. Jan NĚMEČEK, *Beneš a Hodža v druhém zahraničním odboji 1939–1944*, in: *Jindřich Dejmeš — Josef Hanzal* (edd.), *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století*, Praha 1997, s. 427.

⁵⁴ I. ŠŤOVÍČEK — D. HUBENÝ (edd.), *S projevem nejhlubší úcty*, s. 351–353, 361.

⁵⁵ Možná doplatil i na to, že na rozdíl od Hronka a Weiskopfa nepsal pod pseudonymem.

i výrazně nadsazoval význam a sílu jejich oponentů mezi československými Němci, aby nakonec dospěl k otázce, nakolik si vlastně tito skutečně přáli připojení k Říši.⁵⁶

Jeho argumentace odpovídala těsně pomnichovskému období, v němž kniha vznikala. Jejím cílem bylo vyvrátit tvrzení, že Mnichov byl vítězstvím práva utlačovaných národů na sebeurčení, ukázat britskému čtenáři, že Mnichov neměl se spravedlností nic společného, že v tomto velmocenském diktátu šlo o jiné věci a jeho původci že se pramálo starali o mínění těch, o jejichž hranicích rozhodovali.⁵⁷

Ve snaze vyhnout se jednostrannosti však Ripkova ochota uznat některé dílčí chyby první republiky mohla překrýt zločinné chování SdP a vytvářet klamný dojem, že německé požadavky považuje autor z větší části za legitimní. Totéž platilo i o některých glosách k politickému systému první republiky. V době psaní knihy se Ripka pouštěl na velmi tenký led, ale tváří v tvář rozbití československého státu v březnu 1939, natož pak událostem podzimu 1939, byla taková argumentace již doslova zničující.

Právě těchto pasáží využil v roce 1942 Wenzel Jaksch v polemice s Ripkou ve vztahu k odsunu a jeho zdůvodnění.⁵⁸ Jaksch ji postavil na jednoduché tezi, že Ripka v roce 1942 říká něco jiného než v roce 1939, na zpochybnění demokratického charakteru politiky exilové vlády, potažmo Ripky osobně. Okázale bylo ale přehlíženo, že knihu napsal Ripka-novinář a šlo o jeho soukromé vypsání mnichovských událostí, nikoliv o oficiální pohled československého exilu.⁵⁹

Jako výborný terč sloužila Ripkova kniha samozřejmě protibenešovské opozici. „Arci kdyby cizinci čerpali ze spisu páně Benešova ministra informací poučení o naší republice, tak spánembohem!“ — vysmíval se práci František Schwarz (1891–1947).⁶⁰ Štefan Osuský zase vypíchnul Ripkovu větu o Benešově demisi v říjnu 1938, učiněné dobrovolně a bez nátlaku.⁶¹ V souvislosti s Osuským pak zpětně Ripkovu práci v létě 1942 komentovala i sociálně demokratická *Nová svoboda*, která už neváhala hovořit přímo o „nešťastné publikaci“ a nešťastných výrocih „autora, který nedovedl svou věc domyslet“.⁶²

56 H. RIPKA, *Munich*, s. 18n., 138–139.

57 Je nutné zdůraznit, že Ripka takto nepostupoval sám a jediný — například u Mowrera a Hronka je takových míst několik. G. J. GEORGE, *They Betrayed Czechoslovakia*, s. VIII, X–XI, 48, 57, 154.

58 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 188–189.

59 Vizte například výrok Jaromíra Stránského na schůzi exilové vlády 7. listopadu 1944. Jan NĚMEČEK — Ivan ŠTOVÍČEK — Helena NOVÁČKOVÁ — Jan KUKLÍK — Jan BÍLEK (edd.), *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně IV. 2 (červenec–prosinec 1944)*, Praha 2015, s. 633.

60 František SCHWARZ, *Boj za právo. Dr. Beneš o vojně před válkou a po ní*, London s. d., s. 6, 22–27 a 35.

61 H. RIPKA, *Munich*, s. 237; Štefan OSUSKÝ, „Pravda vítazí!“ (*Pohlád do zrcadla druhého odboja*), London 1942, s. 65–67. Prostřednictvím „neutrální ciziny“ byla Osuského brožurka využita protektorátní propagandou — zpráva ČTK z 6. 5. 1944, otištěná v následujících dnech protektorátními deníky.

62 MUŽ Z HOUFU, *Pohlád do zrcadla druhého odboje*, *Nová svoboda* 19, July–August 1942, č. 7–8, s. 166–168, zde s. 168.

Knihy se chopili i Poláci. V říjnu 1943 se polský emigrační tisk pokoušel na jejich citacích naznačit, že může být něco pravdy na zkazkách, že československé vedení v září 1938 nepomýšlelo vůbec na odpor. Ačkoliv se proti tomu *Čechoslovák* ostře ohradil,⁶³ nedalo se zakrýt, že kniha zjevně vytváří celou řadu sekundárních problémů. Její vliv začal být nežádoucí.

Existují svědectví o tom, že kniha byla nakonec stažena z distribuce.⁶⁴ Nepřekvapí, že se o tom zmiňovali zejména členové protibenešovské opozice. Už František Schwarz se ve svém pamfletu zmínil, že „je velmi nesnadné, koupiti si knihu páně Ripkovu“. Rudolf Kopecký (1893–1981) v roce 1958 napsal, že knihu za války „československá vláda v Londýně skupila a pečlivě uložila ve skladišti, aby se k ní nikdo nedostal. (Když jsem ji marně sháněl po všech antikvariátech, dal mi jeden výtisk jeden úředník zahraniční vlády, který Ripku nenáviděl asi stejně, jako drtivá většina tehdejšího exilu).“⁶⁵ A zcela jednoznačně o stažení knihy z distribuce psal i Rudolf Beckmann v roce 1954 ve své studii *K diplomatickému pozadí Mnichova*.⁶⁶

PO VÁLCE

S koncem války se mohlo zdát, že pro knihu nastává příznivý čas.⁶⁷ Ripka ji v lednu 1946 předložil jako habilitační práci, 29. května 1946 mu byl udělen titul docenta.⁶⁸ Několik kladných zmínek proběhlo tiskem,⁶⁹ práce byla též citována v *Českém časopise historickém*. Pravděpodobně se počítalo i s českým vydáním.⁷⁰ Jenže ve stejné době,

63 *Nebezpečná diskuse o Mnichovu*, *Čechoslovák* 5, 28. 10. 1943, č. 43–44, s. 10.

64 Robert Kvaček na tuto skutečnost poukázal v roce 2003, vycházejí z informace, sdělené mu bývalým vyslancem v Ženevě Jaromírem Kopeckým. Robert KVAČEK, *Glosy o Mnichovu v historiografii*, in: Jan Němeček (ed.), *Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě*, Praha 2004, s. 243–252, zde s. 243; rozhovory autora tohoto textu s prof. Kvačkem 16. 8. a 5. 11. 2019.

65 R. K. [Rudolf KOPECKÝ], *Dvojí úmrtí*, *Modrá revue* 4, leden 1958, č. 3, s. 8–9. Stanislav Berton v roce 2010 dokonce zveřejnil údajnou vzpomínku Karla Lochera (1893–1959), že „členové Bartíkova ‚tajstapa‘ vyhledávali Ripkovu knihu v londýnských knihovnách, aby ji odnesli a zničili“. Stanislav BERTON, *Beneš — Jaksch — Ripka — odsun*, <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010111006> [náhled 20. 6. 2020]. Citát ponechávám zcela bez komentáře. Byl jsem ovšem velmi překvapen, když jsem ve vlastním exempláři Ripkova *Mnichova*, získaném prostřednictvím jednoho pražského antikvariátu, našel razítka s textem PADDINGTON PUBLIC LIBRARIES.

66 Rudolf BECKMANN, *K diplomatickému pozadí Mnichova*, Praha 1954, s. 147.

67 V oficiální publikaci o henleinovské iredentě byla práce představena jako kniha „podávající velmi detailní popis diplomatického dění v době Mnichova“. Zároveň zde byla otištěna i pasáž, týkající se Chamberlainova prvního přeletu do Německa 15. září 1938. Bohumil BÍLEK, *Fifth Column at Work*, London 1945, s. 56, 221–223.

68 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 233–234.

69 Například Jiří HRONEK, *Když se hroutil svět*, Praha 1946, s. 42.

70 Rozhovory s prof. R. Kvačkem, 16. 8. a 5. 11. 2019. Informaci sdělil prof. Kvačkovi Jaromír Kopecký.

v níž se Ripka těšil z tolik let odkládané habilitace,⁷¹ kniha opět posloužila jako politické beranidlo.

V rámci snahy vytěžit maximum z faktu, že jako jediná ze stran Národní fronty neměla nic společného s Mnichovem, rozjela KSČ rozsáhlou a hloubkovou kampaň, kdy připomínala dřívějším aktérům vysoké politiky jejich kostlivce ve skříni. Ripkova kniha se hodila *Rudému právu* při výpadech proti Petru Zenklovi v květnu 1946,⁷² podobně jako byly při jiných příležitostech využívány tehdy vyšeďší paměti Georsege Bonnetta.

Ripkova kniha se pro české vydání ukázala jako neúnosná. Použitá argumentace v řadě ohledů obecně zastarala, nebo byla překonána — ať už se týkala hlasité obhajoby první republiky, nebo argumentů o potřebě federalizace střední Evropy. Knize byl opakovaně a účelově přiznáván punc oficiálnosti, a to jen proto, aby mohla být využívána k jiným účelům, než pro které byla napsána. Ostatně jakákoliv šance na vydání zmizela s Vítězným únorem. Ripka odešel do emigrace jakožto „reakcionář“ a „zrádce“.

Když v únoru 1948 Sovětský svaz zahájil kampaň proti buržoazním padělatelům dějin, reagoval tak na americký sborník o vztazích mezi SSSR a nacistickým Německem v letech 1939–1941. Do tisku byla urychleně připravována edice *Dokumenty a materiály k předvečeru druhé světové války*.⁷³ Ve finálním vydání přebíral první díl edice tři dokumenty z Ripkovy knihy.⁷⁴ Tento díl byl dán do tisku právě za únorové krize⁷⁵ a vyšel na přelomu března a dubna — i s provenienčním údajem a jménem Huberta Ripky. Když sborník vyšel v Československu, Ripkovo jméno, ač šlo o oficiální sovětskou edici, bylo vymazáno.⁷⁶

V souvislosti s protipadělatelskou kampaň navíc přestala být „buržoazní historiografie“ partnerem a o Ripkově knize se psát vůbec přestalo. Teprve v roce 1954 z ní jen zpola přiznaně začal citovat Rudolf Beckmann.⁷⁷

Potíže s touto knihou Ripku provázely i v emigraci. Právě v roce 1954 mu z ní četli levity tentokrát členové komise Kongresu Spojených států.⁷⁸ Po návodu sudetoněmecké propagandy mu byl opět předčítán pasus o tom, že Hitlera prý podporovala

71 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 101.

72 *Syrového vláda byla Hodžovou vládou*, *Rudé právo*, 28. 5. 1946, č. 125, s. 5. Reakce na článek — re, *Odpovědnost členů Syrového vlády*, *Svobodné slovo* 2, 29. 5. 1946, č. 124, s. 5.

73 *Документы и материалы кануна второй мировой войны. Том I. Ноябрь 1937–1938 гг.*, Moskva 1948.

74 Šlo o dokumenty číslo 25, 29 a 37. Dokument č. 37 byl vydán i ve výtahu z edice v příloze k týdeníku *Nová doba* (Новое время, 14. 4. 1948, č. 16).

75 Sborník šel do tisku 26. 2. 1948.

76 *Dokumenty k předvečeru druhé světové války I. Listopad 1937 — prosinec 1938*, Praha 1948. České vydání redigoval Vlastimil Borek. V ostatních jazykových mutacích byla Ripkova kniha zmíněna.

77 Beckmann Ripkovu knihu několikrát citoval v hlavním textu, ale v přehledu literatury ji neuvedl.

78 Martin NEKOLA, *Vyšetřování Huberta Ripky Kongresem Spojených států amerických v roce 1954 v rámci kampaň proti ohrožení komunismem*, *Securitas Imperii* 25, 2014, č. 2, s. 184–237, zde s. 209.

jen menšina tzv. sudetských Němců. Ripka tehdy odpověděl, že pasáž napsal a že se mýlil.⁷⁹

Sepsat nové zpracování mnichovské historie v emigraci se mu vzhledem k jeho předčasnému skonu již nepodařilo.⁸⁰ Od poloviny padesátých let se ale Ripkův *Mnichov* stal opět součástí heuristiky československé historiografie.

Dostupnost práce v současnosti je však diskutabilní. Kromě vydání v roce 1939 v Londýně vyšla ještě po třiceti letech v reprintu v New Yorku.⁸¹ Česky nevyšla nikdy, jako většina protimnichovských publikací té doby. Vyjít nemohla, budila vášně, nevyhovovala. Na české vydání tak dále čeká spolu s ostatními.

RÉSUMÉ:

Post-Munich Czechoslovakia decided not to issue its official opinion on the events of September 1938. This fact was partially offset by thematic publications whose authors were members of the emerging Czechoslovak exile community or foreign writers and journalists sympathetic to Czechoslovakia. Due to considerations for their homeland, Czechoslovak authors were forced to publish their works under pseudonyms, as was the case with parts of the official diplomatic correspondence from the *Czechoslovak White Paper* (Franz Carl Weiskopf as Petr Buk or Pierre Buk) published in the French, British and American press, and also with the report *They Betrayed Czechoslovakia* by Melantrich's Paris correspondent Jiří Hronek (G. J. George) published in the Penguin Specials series.

Exiled journalist Hubert Ripka decided to write a detailed and comprehensive assessment of the Munich crisis. However, the preparatory work was impacted by Germany's occupation of the Czech lands in March 1939, and the book's publication was further delayed. Under the title *Munich: Before and After*, it was published in Gollancz's Left Book Club most likely in October 1939, in a political situation completely different from that in which the manuscript had been written. Furthermore, at the time of publication the author was actively involved in the political activities of the Czechoslovak exile community as a supporter of Edvard Beneš. These two facts caused the publication to encounter numerous difficulties.

The sharp criticism aimed particularly at the French policy provoked fierce responses in French government circles. The book was wrongly identified as the official opinion of the Czechoslovak exile community, or even as the personal opinion of Edvard Beneš. It also served for anti-Beneš attacks made by émigré opposition groups. Their critical articles reached the occupied homeland where they were used in Protectorate propaganda. According to numerous testimonies, the publication was eventually withdrawn from distribution.

A Czech edition of the book was apparently planned to be published following liberation. Ripka successfully submitted the book as a habilitation thesis at Charles University. In 1946, however, it became part of the political struggle again, and the efforts to publish a Czech edition eventually came to nothing.

Ripka emigrated again after February 1948. The book disappeared from public discussion in Czechoslovakia due to the ongoing campaign against "bourgeois historiography" and "bourgeois falsifiers of history". Abroad, the book was again used for attacks against former Czechoslovak

79 Operování s těmito pasážemi je ostatně evergreenem sudetofilské publicistiky i v současnosti.

80 D. PAVLÁT, *Novinář*, s. 316–317. Sluší se připomenout, že Ripkův pokus o sepsání události února 1948 se setkal s obdobnými potížemi.

81 Vydal Howard Fertig v roce 1969.

officials and against Ripka himself, primarily by Sudeten German propaganda (e.g. before a United States congressional committee). Ripka's *Munich: Before and After* did not return to the heuristics of Czechoslovak historiography until the mid-1950s. As with most foreign-language anti-Munich publications, no Czech edition of the book has been published to date.

PhDr. Josef Nožička, student doktorského studia na Ústavu českých dějin FF UK Praha, zabývá se zejména československými dějinami první poloviny 20. století s důrazem na mnichovskou dohodu a její historické obrazy (mlady.hlasatel@seznam.cz).